

ФЕРНАНДО АРАМБУРУ

ДІТИ КАЗКИ
HIJOS
DE LA FÁBULA
РОМАН

Харків
«ФОЛІО»
2024

ФЕРМА АЛЬБІ

— Від нас тхне курячим лайном.

— Особливо від тебе.

Асьєр і Йосеба жили в одній кімнаті на птахофермі на околиці Альбі. Минуло пів року, відколи вони вступили до ЕТА. Вступили чи не до кінця вступили. Вони самі не знали. Навесні вони переїхали до Франції. Їм надали тимчасове житло в сільському будинку між Ларрессором й Ічассу. Звідти, захованих у фургоні, наприкінці серпня їх перевезли на ферму Альбі.

Настав такий день, коли вони не могли більше залишитися в Іпаральде. Отже? Організацію все більше заганяли в кут. Багато хто переховувався у Сполученому Королівстві. Інші — в Італії, Бельгії, Німеччині.

— ЕТА¹ теж практикує розсіювання?

— Тихіше. Тебе можуть почути. Дисципліна передусім.

Точилися розмови про закамouflьовані камери й мікрофони. Про кротів. Про зрадників і стукачів. Вони нічого про це не знали.

---

¹ ЕТА — баск. Euskadi Ta Askatasuna; укр. «Країна Басків та свобода» — організація створена в 1959 р. як рух студентського опору. Молодь виступала проти диктатури генерала Франко та його намагань знищити культуру й традиції басків. ЕТА швидко переросла у воєнізоване угруповання і сформулювала мету — незалежність Країни Басків. — Тут і далі — примітки перекладача.

Вони щойно приїхали. На той момент вони були двома новачками, про яких поліція нічого не знала. Одному — двадцять один, другому — двадцять. Вони прибули з сусідніх сіл у провінції Гіпускоа. Вони не розмовляли французькою. Не мали досвіду поводження зі зброєю, але були сповнені ентузіазму.

— Ми з ЕТА, так чи ні?

— Ми на шляху туди.

— Стільки місяців, а ми так і не навчилися користуватися зброєю.

— У нас руки задубіють.

Птахофабрика стояла на березі річки Тарн. Складалась вона з хазяйської хати: два поверхи й горище; другий будинок стояв попереду, в ньому були склад і гараж для трактора на першому поверсі, а другий поверх розділявся на комору і кімнату, куди й поселили двох молодих орендарів; і, нарешті, хлів. Посередині — ґрунтове подвір'я, у центрі якого горіх розкинув свою тінь.

Фермера звали Фаб'ен. Це був кремезний чоловік, з опущеною повікою. Жінка — Гіємет, вона розмовляла ламаною кастильською. На знак солідарності з національною справою басків з них не стягували орендну плату. Лише врядигоди брали невелику суму для покриття непередбачених витрат. Кімната була повною протилежністю розкоші. Така собі комірчина з двома ліжками, холодильником, до метра заввишки, скринєю для одягу та електроплитою на дві конфорки.

Опалення? Є ковдри, і на тому дякую. Місце, облаштоване для сховку, було одразу над майстернею. Раніше тут жили інші кандидати в бойовики.

В обмін на те, що вони не платили, Асьєра та Йосебу попросили допомагати по господарству, переважно з приби-

ранням. Асьєр добре рубав дрова. Йосеба щось тямив в реманенті. Вони трохи працювали вранці. Якщо це можна назвати роботою. Принаймні вони робили вигляд, що це так.

А по обіді вони йшли пішки до Альбі чи гуляли околицями. Або каталися річкою у фермерському човні, забуваючи попросити дозволу. Одного разу Гіємет їх побачила. Вона нічого не сказала. Це був своєрідний мовчазний дозвіл. Човен прив'язували до стовпа позаду складу, весла клали всередину.

— Мені нудно.

— Мені теж.

— Ані тобі підготовки, ані чорта.

— Ще трохи — і почнемо тренуватися на рогатках...

— Ми все одно організації не потрібні.

— Ми б вже мали здійснити одну чи дві *ekintza*¹.

— Як мені нудно.

— А мені ще більше.

З Альбі вони зазвичай поверталися, повечерявши. Ні, не з ресторанів. Але що їм ще потрібно? Канапки, арахіс, пакет з чіпсами, фрукти з супермаркету. Зв'язковий передавав їм скромне грошове утримання, а іноді й вказівки. Щоб вони не привертали зайвої уваги. Вивчали мову країни. Шукали оплачувану роботу. Без потреби платити оренду — тих копійок їм вистачало.

Одного разу, коли вони поверталися на ферму після такої вечері, Гіємет, на диво, чекала їх на дорозі. Чому ця жінка так тихо говорить? Тут її ніхто не чує. Чому стільки таємничості?

— Немає більше ЕТА.

Знаками вона наказала їм слідувати за нею в будинок. Був жовтневий четвер 2011 року. Вже стемніло. У Гіємет були великі груди. Асьєр щось запідозрив. І прошепотів своєму товаришу:

¹ *Ekintza* — з баск. «дія, вчинок, робота, діяльність».

— Вона хоче повеселитися.

Будинок Іпаральде був для них в'язницею. Щоб нас ніхто не бачив, еге ж? І так весь день. З іншого боку, це спрощувало життя, оскільки будинок стояв самотньо серед дерев на пагорбі, далеко від дороги.

Господарі — бездітна басксько-французька пара — були суворими. Боже, які ж вони були твердолобі. У них була параноя чи щось на кшталт. За кожним кущем вони бачили жандарма. З господарями з Альбі, теж бездітними, вони ладнали краще. Коли вони приїхали, їм не дали жодних настанов. Асьєрові і Йосебі така свобода пересування видалась дивною. Про всяк випадок вони перепитали Фаб'єна самі. І справді, їм потрібно було дотримуватися заходів безпеки.

Фаб'єн, шість футів заввишки, з важкими повіками, завантажував яйця у вантажівку. Він був одягнений у робочий комбінезон синього кольору з лямками. Його волосся було скоріше білявим. А обличчя червонявим. Від щоденного вина. А від чого ж іще.

Він не розумів їх. Вони не розуміли його. Фаб'єн носив значок з серпом і молотом на червоному фоні, прикріплений до застібки його наручного годинника. Він кінчиком пальця вказав на значок. Потім приклав руку до грудей. Він сміявся, показуючи зуби. Ті, які в нього залишилися. Симпатизант комунізму? Так виглядало.

В перший день він привітав Асьєра та Йосебу, жартома піднявши кулак, піснею, що переливалась гучним реготом. П'янка радість вина розв'язала йому язик. І хлопці потім обговорювали це в кімнаті наодинці:

- Мені цей дядько виглядає божевільним.
- Що в біса він співав? Інтернаціонал?
- Здається, так.
- Ми комуністи?

— Ми — баски.

Фаб'єн і Гіємет сварилися серйозно. Крики, особливо її, верескливі, пронизливі, розносилися фермою й за її межами. І чути їх, напевне, було ще й на протилежному березі річки. Це бувало не кожен день, але завжди в сутінках. І виглядало як ритуал. А Мао в своїй будці, прив'язаний ланцюгом, зберігав меланхолійне мовчання. Той самий пес, який гавкотом зустрів листоношу, постачальників, будь-якого відвідувача. На Асьєра та Йосебу — лише в перший день. Як же гавкав цей в'язень! І які смертельні ікла, як пилка. Фаб'єн його відв'язав. Що цей дядько робить? Мао підійшов ближче, щоб їх обнюхати, — загрозовий, оскалений. Це був пес з величезною головою. Він з нестерпною люттю гавкав на Йосебу. Спочатку він обнюхав ноги й штани одного, потім другого. Може, тут їх і вкусити! Але він таки передумав. Він прийняв їх.

Господарі розділяли обов'язки на фермі. Вона працювала на городі, він порався з курми. Вона відповідала за дім, він — за трактор і ділянку між річкою і дорогою, яка їм належала. Або навпаки. Бувало, що вона водила трактор.

Протягом дня вони були сумирні й неговіркі. Пізно ввечері Фаб'єн починав пити. Про що оголошував співом. Співав він жахливо. Гіємет складала йому компанію за пиятикою. Вони сміялися, сидючи за столом перед будинком, з графіном вина, буханцем хліба, сиром, шинкою та горіхами. Величезним ножем вони відрізали шматки їжі.

Одного разу Асьєр і Йосеба побачили, як Гіємет мила шибки, випустивши груди з сорочки. Вона була дуже сміливою. Або розкутою. Або, як казав Асьєр, повією. Вона мочилась, де завгодно. Скрізь, де їй припекло: під горіхом, поруч з Мао...

— В неї немає туалету чи що?

Вона мало дбала про свій зовнішній вигляд. А будинок тримала в чистоті. Принаймні наскільки Асьєр і Йосеба

в цьому змогли пересвідчитись. Сама вона, проте, переважно була брудною та розхристаною.

В якийсь момент фермери переставали сміятися та співати. Вони входили у фазу жестикуляції, і жести ставали дедалі агресивніші й супроводжувались шумом. Рано чи пізно починали лунати крики. І якось уночі з вікна спальні побачили, як вони билися перед будинком. Він роздавав їй ляпаси. Хитався, п'яний. Брутальні ляпаси, невиразна лайка. І багато разів промахувався. Вона захищалася палицею. Можливо, це була не палиця. Виглядало все це недобре. Їхні силуети вимальовувалися на тлі жовтого світла коридору. Гіємет люто захищалася. Швидка, мов кішка, — йому перепадало більше, ніж їй. А Мао мовчав, зіщулений у будці.

Час від часу Асьєр і Йосеба їздили до Тулузи. У них не було дозволу, але якого біса? Їм було нудно. Всі дні однакові. І зрештою, хто дізнається? Вони віддавали перевагу автобусу. Перший раз їхали потягом. Так, поїзд прибув раніше, але квиток коштував дорожче. Треба було контролювати витрати.

У Тулузі вони зустрічалися з Чалупою.

— Ви дивно пахнете.

— Курячим лайном.

— У вас немає душі, чи що?

— Цей сморід навіть милом не вивести.

Хто такий Чалупа? Він був з одного села з Йосебою. Налезав до організації багато років. Він був частиною диверсійної групи. Перевівся в запас за власним бажанням. Проблеми з задухою. Він задихався. Задуха була його хрестом. Так він і пояснив у листі до керівництва. Що як так сталося. Що йому шкода, яка невдача. Деякий час він вештався Парижем. У Тулузі він знайшов роботу помічника на кухні в готелі. Мабуть, клімат Окситанії йому більше підходив, ніж столичний. Він не втрачав надії знову приєднатися до боротьби.

- Вам справді дозволили виходити зі сховку?
- Це в'язниця.
- Обережно з порушенням дисципліни...
- Але вони нам не дали ні зброї, нічого.

Чалупа і Йосеба не були друзями. Чалупа був набагато старший. Тридцять з чимось років. Тобто вони не були друзями в тому сенсі, як розуміють дружбу. Але ж, чорт забирай, двоє з одного міста, в ЕТА, далеко від дому, і це об'єднує.

Навіть у дитинстві Чалупа мав репутацію відчайдуха та сміливця. Він хотів займатися богатирським багатоборством, піднімати камені. Так вони сказали. Проте сильним він теж не був. Кремезний, м'язистий, рішучий. Бачили, як він піднімав 125-кілограмовий циліндричний камінь на фронтоні міста під час свят. Другий раз йому це майже вдалося. Третій раз — неможливо. А що він хотів? Поруч з ним справжній *harrijasotzaile*¹ луснув би зі сміху.

Потім Чалупа спробував розбагатіти як гравець у пелоту. Нібито він майже перейшов до професійної ліги. А якби він тренувався кожен день? Бути сильним недостатньо. Треба бігати. А з тим великим тілом і тими не дуже католицькими легеньми як далеко можна зайти? Зрештою він приєднався до ЕТА. Проблеми з диханням завадили йому продовжити кар'єру активного бойовика. Дещо він зробив, але мало. Ще одна нездійснена мрія. У тулузький період він виглядав ще гірше. Пригнічений? Також. Він сказав:

- В один з таких днів я стрибну в канал.

Лисий з тридцяти років, блідий, виснажений, з хворим обличчям, він нікуди не ходив без інгалятора. Крім того, його

---

¹ *Harrijasotzaile* — з баск. «метальник каміння». *Harrijasotze* — популярний спорт у сільській місцевості у Країні Басків, під час якого каміння різних форм і розмірів потрібно піднімати з землі на плече.

серце прискорювалося. Тахікардія не давала йому спати. Він боявся померти, як його товариш.

— Хто?

— Анца. Вам це не здається знайомим? Йон Анца, з Доностії. В нього стався інфаркт, недалеко звідси. Він був дуже хворий. Помер у лікарні. Вони майже рік тримали його замороженим. Хлопці, одна справа померти в бою. Інша — як тварина, яку повалили на землю.

— Ну, ми не знали.

— Ви ще дуже зелені.

Асьєр і Йосеба мали з ним зустрітися. Для чого? Для того, щоб він розповів про свої бойові пригоди. Запросто, бо Чалупа любив похизуватися. Він вважав себе героєм. Хвалився заслугами, подвигами та *ekintzas*. І не потрапити в лапи *txakurras*¹. Або використовували нагоду для навчання. Зустрічі з Чалупою були для них еквівалентними курсу поводження зі зброєю. Одного дня він привів їх до себе додому. Йшов дощ. На вулиці неможливо було залишатися.

— Я не люблю приводити сюди людей, але гаразд.

Він жив на орендованому горищі. На стелі було помітно вологу пляму внаслідок старої течі. Течу усунули. Пляма залишилась. У маленькому будиночку все було якось сумно і курно. Ліжко, де сиділи гості, стіл з єдиним стільцем, вицвілі плакати на стіні. Навіть кішка Політа виглядала також втомленою і брудною. Вона не була кішкою Чалупи. Заходила через вікно, з даху. В кожному домі її називали по-іншому. В декількох місцях у неї були залисини. Напевно, короста.

Чалупа вихвалявся, що у нього є браунінг.

— Можна нам його потримати?

— Дуже обережно, добре?

---

¹ *Txakurra* — з баск. «собака, пес». Назва, якою учасники ЕТА називали жандармів Цивільної гвардії Іспанії, а згодом — поліцейських.

— Він заряджений?

— Я б вам не дав його зарядженим.

Асьєр і Йосеба по черзі тримали пістолет. Зачаровані, зважували його в руці.

— Ти його береш на роботу?

— Для чого? Я не хочу проблем. У Тулузі я живу мирно. Мене мало хто знає. Раніше я ходив за місто тренуватися. Зараз ні, щоб вистачило набоїв.

Йосеба націлився в пляму на стелі. Натиснув на гачок. Просто спробувати, нічого більше. З цікавості. Раптом пролунав гучний постріл. І куля пробила штукатурку. Всі здригнулися.

— Та що ти робиш, придурку? Дай його сюди!

Чалупа одним ударом вихопив у нього пістолет.

— Ти казав, що він не заряджений.

— Ану забирайтеся в хлів. Ось маю тепер за те, що бавлю новачків. Дідько-дідько-дідько, сусіди вже, певно, викликали поліцію! Куля, мабуть, пробила дах. Господи святий, тепер знову буде протікати!

Йшов дощ. Вони не виходили. Та й куди підеш з таким потопом? Річка знову вийде з берегів. Сіре небо, майже чорне. Дощ почався напередодні, близько четвертої години дня. Цілу ніч йшов дощ, блискало і гриміло. Весь наступний день лило як з відра. Знову настала четверта година дня. Знову Асьєр і Йосеба залишаться без прогулянки.

Навколо горіха розтіклась величезна калюжа. Гумові чоботи Фаб'єна тонули в багнюці. Він прив'язав Мао біля входу на ганок. Тут менше шансів, що вода залле тварину, ніж у його буді. Босоніж, із заковченими штанами, з розпущеним промоклим волоссям Гіємет підпирала дошками ступки хліва, очікуючи розливу річки. В середині хліва був поміст для

ЗМІСТ

Ферма Альбі	3
Командування «Тарн»	34
Підготовка до боротьби	62
Війна починається	90
Тулуза	121
Схованка в Гаррапінільйос	158
Мрія про битви	188